

EVCİL HAYVANLARIMIZDA BİTKİSEL SIVRI YABANCI CİSİMLERDEN İLERİ GELEN TROMATİK BOZUKLUKLAR

Burhanettin Öktem*

Faruk Akın**

Les Affections Traumatiques provenant des Corps Pointus Végétaux Chez les Animaux Domestiques

Résumé: Nous avons observés 2 cas d'affections traumatiques en 1948, et 42 cas des memes affections du 1961 au 1968, provenant des épis d'herbe sec chez les animaux domestique. Nous avons traités 9 d'épis d'herbe sec de l'abcés et des fistules entre les doigts et du conduit auditif externe des chiens; des abcés de récessus orbitale et sous-mandibulaire des chats et des bocufs; et encore des fistules dentaires sur les gencives et des racines des dents chez les chats et les chevaux; Nous avons identifié ces épis d'herbe ainsi que: *Hordeum pusillum* Nutt., *H. bulbosum*, *H. murinum*, *H. sp.*, *H. nodosum*, *Aegilops ovata* L., *A. triuncialis*, *Bromus rigidus* Roth, *Secale montanum* Guss.

Nous avons fait une observation sur 35 chiens, et nous avons constaté que, 27 parmi eux avaient l'otite externe purulente et 8 d'autres l'abcés et fistules entre les doigts. Dans nos observations, nous avons vu et constaté les gengivites la carie dentaire au resultat de la périostite alvéolaire, les Kérato-conjonctivites et ulcus cornea chez 4 chats; L' abcés et la fistule sous mandibulaire et la carie dentaire concernant pulpite chez 3 chevaux; et encore la Kerato-conjonctivite purulente chez 2 bocufs, et d'autre part, l'Anurie chez l'un d'eux.

En dépit des complications chez les cas majorites, nous avons traités avec succès et nous n'avons pas perdu aucune cas.

Özet: 1948 de iki, 1961-1968 yılları arasında da 42 adet olmak üzere evcil hayvanlarımızda bitki başakçıklarından ileri gelen 44 tromatik bozukluğa cı konulmuştur. Köpeklerin dış kulak yolundan, parmak arası apse ve fistül'lerinden, sığırlarla kedilerin göz recessus'u ile çene altı apselerinden, gene kedilerin ve at'ların dış etleriyle dış köklerinden ve fistül'lerinden 9 çeşit bitki türü başakçıkları çıkartılmış ve bunların nev'ileri tayin ettirilmiştir. Bunlar: *Hordeum pusillum* Nutt., *H. bulbosum*, *H. murinum*, *H. sp.*, *H. nodosum*, *Aegilops ovata*, *A. triuncialis*, *Bromus rigidus* Roth., *Secale montanum* Guss.' dur.

* A.Ü. Veteriner Fakültesi I. Şirurji Kürsüsü Profesörü. Ankara, Türkiye.

** Aynı Kürsüde Dr. Asistan.

Çalışmamızda 35 köpektan 27 sinde Otitis externa purulenta, diğere 8'inde de parmak arası apse ve fistül'ü gözlenmiştir. Vak'alarımız arasında yer alan 4 kedide Alveolarperiostitis sonucu diş caries'i ile Gingivitis, Kerato-conjunctivitis ve Ulcus cornea, 3 at'da çene altı apse ve fistül'üyle pulpitis'e bağılı diş caries'i, 2 sığırda da gene Kerato-conjunctivitis purulenta ve birinde de Anurie olayı saptanmıştır.

Çoğundan complication meydana gelmiş olan bu hastaların hepsi de başarıyla tedavi edilmiş ve gözlemlerimiz arasında ölüm olaylarına rastlanmamıştır.

Giriş

Sivri yabancı cisimlerden bitki başakçıklarının evcil hayvanlarımızda oluşturduğu tromatik bozukluklar A.Ü. Veteriner Fakültesi Şirurji Kliniğinde 1945 yılında incelenerek yayımlanmış ve önemleri ortaya konmuştu. Bu incelemeden sonra özellikle iki klinik olayın orijinalite ve komplikasyon bakımından dikkate değer görünüşte olması bizleri ikinci kez bu konuya eğilmeye yöneltti. Bunlardan ilki 1 Cocker Spaniel köpeğinde progressiv gangren'e yol açarak Desarticulation'u zorunlu kılan ayak Fistül'ü, 2. si de 3,5 aylık bir danadaki urethra obturation'undan ileri gelen Anurie olayıydı. Diğere taraftan Kliniğimizin düzenlenen 20 senelik istatistiği, bu bitki başakçıklarının küçümsemeyecek kadar çok sayıda hastalıklar meydana getirdiğini ortaya koymasına da, ilk çalışmamızın bir devamı olarak bu araştırmayı yapmada önemli bir dayanak oldu.

Evcil hayvanlarda çeşitli tromatik bozukluklara neden olan ve halk arasında Pisi-pisi otu diye adlandırılan ve doğada çok yaygın olarak bulunan bu bitkilerin, Şirurji yönünden önem kazanması özellikle başaklanma ve bu başakların kurumaya yüz tuttuğu mevsimlerdir. Başakların başlıca özellikleri sivri olan uçlarının tutundukları yerde gerisin geriye çıkmayacak şekilde daima beden derinliklerine ilerleme niteliği göstermeleridir. Ayrıca başaklar boğumlu bir eksen etrafında iki sıra halinde dizilen spicula'lara sahiptirler ve aynı doğrultuda yer alırlar. Bunlardan Hordeum'larda yapı biraz daha değişik olup spika'ların dipleri kavuzludur ve ortada bulunanını da kılçıklıdır. Bundan başka kavuz dibinden çıkan beş adet kılçık daha vardır. Kılçıklar üzerinde de destere şeklinde kertikçikler görülür. Başaklar kuruyunca kolayca kırılabilir bir hal aldıklarından sivri uc iyice meydana çıkar ve kolayca batabilir bir duruma geçer. Batan bir spika veya spikula'nın girdiği yerden çıkması hemen hemen çok zor olduğundan, ancak müdahaleyle yer ettikleri dokulardan alınabilirler. Çoğu kez buldukları yerlerde irinli yangılar, apseler, nekroz ocakları ve fistül'ler meydana getirirler. Bazen irin akıntılarıyla sürüklenip buldukları yerlerden atılabilirlerse de, çoğu zaman neden oldukları hastalıkların deva-

mına, yayılmalarına ve çeşitli komplikasyonlara yol açarlar. 1945 yılında Fakültemiz İç Hastalıklar Kliniğinde Tüberküloz teşhisiyle alıkonan bir pointer köpekte, sol göğüs üzerinde ve sonradan oluşan 12 cm uzunluğunda ve 4 cm eninde, costa'lar kavsiyle önden arkaya, aşağıdan yukarıya doğru kesişen, deriyle ilişkisi bulunmayan tümör benzeri bir oluşumla karşılaşmıştır. Operasyondan sonra bunun m. latissimus dorsi kasına gömülmüş 9,5 cm boyunda bütün bir H. bulbosum başağı olduğu ve bu kasın yangısına neden olduğu anlaşılmıştır. Operasyon sonucu hayvan süratle iyileşmiştir. Sonradan anlaşıldığına göre bunun ağız yolundan girerek oesophagus'a batıp onu deldiği, kalp ve akciğer hareketleriyle de yukarıda adı geçen kasın lifleri doğrultusunda ilerleyerek bozukluğa neden olduğu saptanmıştır (7). H. murinum'ların (Sıçan arparları) atların yem olarak çiğnemeleri sonucunda diş etlerine battığı, Alveolar periostitis'le Pulpitis necroticans'a bağlı diş caries'lerine neden oldukları bildirilmektedir. Bununla ilgili olarak 10 yaşında ağır bir koşum atında yem yeme güçlüğüyle birlikte 1. nci praemolar dişin yerinden kolaylıkla oynadığı görülmüştür. Dişte caries izine rastlanılmadığı halde dişteki fena kokuyla birlikte kök ucunda nekrotik bir oluşumla kök boşluğunda bir H. murinum başağı saptanmıştır. Diş pulpası yerinde de kurt benzeri nekrotik bir doku parçası görüldüğü kaydedilmektedir (9). Gene bu sıradan olarak 1962-1965 yılları arasında Kliniğimizde yapılan bir çalışmada, pisi-pisi otlarının hayvanlarda % 80,1 oranında Alveolar periostitis'e neden oldukları gözlenmiştir (10). Bir at'ta da ölümle sonuçlanıp dava konusu olan ve H. murinum başakçığından ileri gelen bir gözleme göre; Yutakta nekrotik doku yıpranmasıyla birlikte, a. maxillaris externa duvarına kadar uzanan bir ulcus'un içersinde, yapılan araştırma sonucu bir bitki başakçığına raslanıldığı bildirilmektedir. Olay dava konusu olduğundan histolojik muayene istenmiş ve adı geçen damarın media katına kadar batmış, Pharynx'teki başakçık benzeri olan birçok kılçıklara rastlanmıştır. Ayrıca damarın intima katına kadar yayılan ve özellikle kılçıkların bulunduğu yerde genişçe bir infiltrasyon tesbit edilmiştir. Sonuç olarak da hayvanın çalışmaları anında, kan basıncının etkisiyle, yangıya uğrayan damar çeperinin çatlaması hayvanın ölümüne neden olmuştur. Hastalığın başlayışının da tarihi istenmiş, ancak başakçığın etrafında bir kapsula bulunmadığından bunu anlamak mümkün olmamıştır. Başakçığın türünün tayini ise ancak literatür bilgiye dayanılarak ,bunun bir H. murinum olabileceği kabul edilmiştir (2).

Bitki başakçıklarından tromatik bozukluk yapabilenlerinin, literatürlerde H. murinum ve H. bulbosum olduklarına dayır kayıtlar

vardır. Gene bu diziden olarak Memleketimizde *Hordeum*'lara ayit çeşitli türler saptanmıştır. Bunlar *H. spontaneum* Coch., *H. murinum*, L., *H. secalinum* Schreb., *H. maritimum* With., *H. bulbosum*, *H. crinitum* Schreb., *H. violaceum* Boiss., *H. sperum* Degen., *H. fragile* Boiss., *H. itheberence* Boiss. olmak üzere on tür kadar olduğu belirtilmektedir. Aynı çalışmada bu tür bozukluklarla ilgili 33 vak'a izlenmiş ve bunlardan 31 adedini köpeklerdeki *Otitis externa*, ayak apse ve fistül'leri, *Kerato-conjunctivitis*'ler, göğüs fistül'ü ve *myositis*'i, *periorchitis* ve *tuber coxae* fistül'ü meydana getirmiştir. Bir kuzu fle bir kedide de *Rhinitis*, *Anurie* ve *Uremie* olayları izlenmiş ve hepsinin tedavilerinden de olumlu sonuçlar alındığı bildirilmektedir (8).

Bitki başakçıklarının gözde yaptığı tromatik bozukluklarla ilgili olarak yapılan bir çalışmaya görede, bir sığırdan göz kapağının fornix'ine batan bir bitki başakçığından oluşan *Kerato-conjunctivitis purulenta* ve *Hypohema* olayına rastlanmış, başakçığın çıkartılmasından sonra *Autohaemotherapie* ve pomad uygulamalarından olumlu sonuç alınmıştır. Gene aynı araştırmada bir atta *Kerato-conjunctivitis*'e neden olan bir başakçık saptanarak uzaklaştırılmış, antiseptik kompres ve pomad uygulamalarıyla 12 günde şifa sağlandığı belirtilmiştir (1). Gene Kliniğimizde yapılan bir çalışmada, Kulak hastalıklarıyla ilgili 28 olaydan 12 sinin pisi-pisi otu ile meydana gelmiş *Otitis externa* gibi bozukluklar olduğu, bunlardan ikisinin *Otitis media* ve *Otitis interna purulenta* ile komplike bulunduğu kaydedilmektedir (5).

Yabancı cisimlerin gözde yaptığı tromatik bozukluklarla ilgili deneysel çalışmalarda vardır. Bu diziden olarak, gözün ön kamerasına odun kıymıkları, lastik parçaları ve kurşun mermileri sokulmuş ve değişik sonuçlar alınmıştır. Lastik parçacıkları gözde *Photophobie*, *Epiphora*, *Conjunctivitis*, *Scleritis*, *Keratit* ile birlikte limbal damar *proliferation*'u, ön kamerada *exudation*, bazende iris bozuklukları ve *myosis* şekillendirmişlerdir. Kurşun mermileri de, yaptıkları şiddetli *symptom*ların yanı sıra, çoğu kez gözün derin katlarının kontrolüne olanak vermemişlerdir. Ağaç parçaları ise değişik zamanlarda yarattıkları hastalık belirtilerinin yanı sıra, gözde bunların atılma ve rezorpsiyonlarıyla ilgili reaksiyonlar dikkati çekmiştir. Ancak yıllar sonra bile hayvanların sağlam gözlerinde sempatik bir göz yangısının belirlenmediği kaydedilmektedir. Bazı yazarların, kurşun mermilerin, gözün ön kamerasında erimeyen kurşun tuzlarıyla kaplanacağı iddiasına bu son çalışmada araştırmacı katılmamaktadır. Bundan başka kurşun mermilerin hemen uzaklaştırılması gerekliliği yanında, diğer cisimlerin gözde bozukluklara neden olmadıkça yerlerinden uzaklaştırılmasına lüzum olmadığı ifade edilmektedir (3). At ve sığırların gözle-

rinc batan başakların buldukları yerlerden alınmaları için bazı uygulamalar tarif edilmektedir. Bu amaçla ince lastik bir tüple uzatılan şırınga ve kanüllerle gözler yıkanır. Lastik tüpler püskürtmeye elverişli olmalarına göre yuvarlak ve yassı şırıngalara takılarak uygulanır. Kılçıkların gevşemesi için çoğunlukla 2-3 yıkama yeterli olmakta ve müteakip yıkamada dışarıya sürüklenmekte oldukları bildirilmektedir (6). Bu kılçıkların özellikle cornea'ya batanların uzaklaştırılmaları amacıyla bazı yazarlar bal veya pancar şurubu öğütlerler. Bunun için sol elin parmaklarıyla göz kapakları açılır, yabancı cismin bulunduğu cornea'ya, sağ elin işaret parmağı ile bal veya pancar şurubu sürülür. Gözün hareketleriyle bu maddeler yabancı cismin bulunduğu yerde yayılır. Bu sırada yabancı cisim ya parmağa, yada şurup kitesine sıkıca yapışır, battığı yerden ayrılır veya göz yaşıyla birlikte dışarıya doğru sürüklenir. Araştırmacılar, balın aynı zamanda tera-
pötik değeri olduğunu da ayrıca belirtmektedirler (4).

Materyal ve Metod

Materyalimiz 1961-1968 yıllarında Kliniğimize getirilen hasta hayvanlar arasında orijinal gördüğümüz ve bir çoğunun türlerini tayin ettirdiğimiz bu başakçıklardan ileri gelmiş 42 olaydır. Ancak 1948 de izlenen iki gözlemler birlikte hasta sayımız 44'e yükselmiştir. Bunların 35'i köpek 4'ü kedi, 3'ü at, 2 si de danadır. 35 köpeğin 27'sinde Otitis externa purulenta, 8'inde ayak apse ve fistül'ü Kerato-conjunctivitis purulenta ve çene altı apseleri saptanmıştır. 4 baş kediden, 2 sind e alveolar periostitis, gingivitis ve bunlara bağlı diş caries'ile, massater apsesi, sonuncularında da kerato-conjunctivitis, çene altı apse ve fistülleri izlenmiştir. Üç at'da da massater apse'leriyle, pulpitis necroticans ve çene altı fistülleri tesbit edilmiştir. Son iki danadan birinde Kerato-conjunctivitis purulenta, Hypopyon, diğerinde de Anurie olayı saptanmıştır.

Gözlemlerimizde tromatik bozukluklara neden olan bu bitki başakçıklarının operatif olarak çıkardıklarımızın Ankara Üniv. Ziraat Fak. Çayır mer'a Kürsüsünce, türleri tayin ettirilmiş ve bunların 9 değişik nev'iden oldukları saptanmıştır. Bunlar: *Hordeum pusillum* Nutt., *H. bulbosum* L., *H. murinum* (Sıçan arpası), *H. Sp.*, *H. nodosum* (Yumrulu arpa), *Aegilops ovata* L., *A. triuncialis*, *Bromus rigidus* Roth. *Secale montanum* Guss. (Yabani çavdar) dir.

Bu son tesbit edilenlerde de en çok bozukluklara neden olanların *Hordeum* türlerinin olduklarını gördük. Yaptığımız araştırmalara

göre bu türe ayit olan başakçıkların, diğerlerine oranla hastalık yapabilme şansının % 72 olduğunu saptadık. Ancak bunlar arasında özellikle *H. bulbosum* ve *H. sp.*'nin % 37 oranında, *H. murinum*'un % 1, *H. pusillum*'un ise çok daha düşük oranda hayvanlarda raslanıldığına tanık olduk. *B. rigidus* Roth.'un % 1 oranında, *A. ovata*'nın, *H. nodosum*, *A. triuncialis*, *S. montanum* Guss. türlerin ise çok daha ender olarak tromatik bozukluklara neden olduklarını izledik.

Gözlemlerimizde, bu bitki türlerinin karakteristik olan özelliklerinden biri de mevsim ve aylara göre her birinin hastalık yaptıklarını gördük. Aynı sıradan olarak *S. montanum*'un başaklarının Eylül ayında kuruyup köpeklerin dış kulak yolunu etkilediğini, *H. nodosum*'un Mayıs sonundan Aralık ayı ortalarına kadar başaklarını koruduğu ve at'larda dış bozukluklarıyla massater apselerine neden olduklarını gözledik. Aynı türün köpeklerde Şubat ayı ortalarında bile dış kulak yolunda rastlanıldığına ve tromatik bozukluklar yapıldığına tanık olduk. *Gene A. ovata*'nın en çok Haziran ve Eylül ayları arasında köpeklerin meatus acusticus ext.'lerinde Otitis externa purulentalara neden olduklarını tesbit ettik. *H. pusillum*'un Temmuz ayı ortalarında etkilerini sürdürdüğünü, özellikle kedilerde irinli Keratoconjunctivitis'lere yol açtıklarıyla izledik. *H. Sp.*'nin başaklarını çok uzun zaman koruması nedeni olarak da Temmuzdan Aralık ayı sonlarına kadar değişik evcil hayvanlarda rasladık. Aynı diziden olarak *A. triuncialis*'i de en çok yine Haziran aylarında gördük.

Metodumuz Hastalıkların diagnosis konduktan sonra Şirurji kurallarına göre, tedavilerini yapmaktan ibarettir. Bu amaçla hastalığın şekline göre, ilk işlem olarak hastalığın nedenini teşkil eden yabancı cismin bulunup yerinden uzaklaştırılması gerekti. Yeni şekillenmiş olaylarda çoğu kez bu cisimlerin sadece batış yönünde gcrisin geriye çıkartılmaları, hastalara hemen rahatlık verdiğiinden, masraflı bir tedaviye lüzum görülmeden bir gün içerisinde iyileşmeler gözlenmiştir. Ancak irinli yangılarda, lokal antiseptik kompreslerle, parenteral, antibiotik uygulamaları birlikte yürütülmüştür. Dış kulak yolunun Otoscop'la yapılan muayenelerinde, varlığı görülen cisimlerin, aynı aletin aracılığıyla çıkartılmasından ve bölgenin gerekli temizlikle dezenfeksiyonundan sonra kristal Penisilin ve Antibiotik, Cortisone karışımı kulak damlaları kullanılmıştır. Bazen de Sulfonamid tozlarıyla bunların pomad'ları da uygulanmıştır. Ayak apse ve fistül'lerinde başakçıkların hemen bulunamadıkları hallerde Rivanol, Zefirol, Neolikrol, Deseptol gibi antiseptik solüsyonların kompresleri uygulanmış, şişkinliklerin kaybolmasıyla birlikte başakçıklar ya müdahaleyle veya irin akıntılarıyla beraber dışarıya sürüklenerek çıkartılmıştır.

Göz recessus'larına batmış olanların ise gözün genel temizliğinden sonra pensler yardımıyla başakçıklar yerlerinden alınmışlar ve gözlere sonradan yaş antiseptik kompresler veya pomad'lar tatbik edilmiştir. Çoğu kez bu uygulamalardan sonra olumlu sonuçlar alınmıştır. Dış bozukluklarına ve pulpitis necroticans sonucu diş caries'lerine neden olan olaylarda diş extraction'larına baş vuruldu, sonradan Gingivitis gibi hastalıkların tedavilerine ekseri Glycerine iodée veya Kenacort orebase ile devam edildi. Complication'lara yol açan durumlarda ise uygulanan esas tedavinin yanı sıra, hızla bu komplikasyonları önleyici tedbirler alındı. Özellikle yüksek dozlarda Antibiotik enjeksiyonları büyük hayvanlarda maksada yeterli oldu. Küçük hayvanlarda ağız yolundan Sulfonamid ve Antibiotik tedavileride iyi sonuçlar verdi. Organ nekrozlarında bunlara yapılan Amputation'larla ciddi komplikasyonlar ve ölüm olaylarının önüne geçilmiştir. Bu ara yabancı cisim şüphesi uyandıran gözlemlerde özellikle parmak arası ve penis fistül'lerinde Radiographie ve Radioscopie'ye baş vuruldu fakat bunlardan % yüz olumlu bir sonuç alınmadı.

GÖZLEMLERİMİZ

KÖPEKLER					
S. No.	Prot./Tarih	Bulunduğu organ	Bozukluk	Bitki türü	Sonuç
1	2120/1948	Ayak ve kuyruk	Fistül, progresif Gangren	—	Şifa
2	1890/1962	Dış kulak yolu	Otit. ext. purulenta	B. rigidus (Şekil 2/b)	"
3	2017/1962	" " "	" " "	A. ovata (Şekil 1)	"
4	1996/1963	" " "	" " "	—	"
5	2142/1963	Parmak arası	Apse	—	"
6	1975/1963	Dış kulak yolu	Otit. ext. purulenta	—	"
7	2711/1963	Penis	Fistül	—	"
8	51/1964	Parmak arası	Fistül	—	"
9	816/1964	Kulak yolu	Otit. ext. purulenta	H.murinum (Şekil 3)	"
10	1181/1964	" " "	" " "	H.bulbosum (Şekil 4)	"
11	1189/1964	" " "	" " "	H.Sp.(Şekil 6)	"
12	1233/1965	" " "	" " "	H. bulbosum	"
13	1206/1965	Parmak arası	Apse	—	"
14	1692/1965	Dış kulak yolu	Otit. Ext. purulenta	S. montanum	"

				(Şekil 5)	
15	2112/1965	" " "	" " "	H.Sp.(Şekil 6)	"
16	624/1965	" " "	" " "	—	"
17	654	" " "	" " "	—	"
18	682	" " "	" " "	—	"
19	731	" " "	" " "	—	"
20	881/1965	" " "	" " "	—	"
21	756/1965	Göz ve kulak	" " " Conjunct. catarrhalis	—	"
22	938/1965	Dış kulak yolu	Otitis externa	—	"
23	1216/1965	" " "	Otit. Ext.purulenta	S.montanum (Şekil 5)	"
24	970/1966	" " "	" " "	—	"
25	1033/1966	Ayak	Fistül	—	"
26	1047/1966	"	"	—	"
27	995/1966	Dış kulak yolu	Otitis.ext.purulenta	(Şekil 3)	"
28	1123/1966	" " "	" " "	—	"
29	1397/1967	" " "	" " "	—	"
30	165/1967	" " "	" " "	(Şekil 4)	"
31	130/1967	" " "	" " "	(Şekil 6)	"
32	208/1967	" " "	" " "	(Şekil 7)	"
33	916/1967	" " "	" " "	(Şekil 8)	"
34	920/1967	" " "	" " "	H.Sp. (Şekil 6)	"
35	1105/1968	Boyunda	Apse ve Fistül	—	"
KEDİLER					
36	2013/1963	Dış	Alveolar periostitis, caries	—	"
37	1234/1964	Çenede	Sub temporal Apse	H. bulbosum (Şekil 4)	"
38	1461/1964	Dış	Alveolar periostitis, caries	—	"
39	1048/1967	Göz	Kerato-conjunctivitis purulenta Ulcus cornea	H. Pisillum (Şekil 9)abc	"
ATLAR					
39	1088/1961	Çene ve diş	Apse, gingivitis, caries	—	"
40	1089/1961	" "	Apse, gingivitis, pulpitis necroticans, caries	—	"
42	1807/1965	Çene altı	Apse ve Fistül	H. nodosum (Şekil 7)	"
DANALAR					
43	2318/1948	Uretra	Penis mortification'u Anurie	—	"
44	1914/1963	Göz	Kerato-conjunct. purulenta Ulcus cornea Hypopion	—	"

Tartışma

Sivri yabancı cisimlerden pisi-pisi otu başakçıklarının şekillendirdikleri değişik tromatik lezyonlar özellikle doku ve organların, yapı ve türlerine göre septique yangılara sebep olurlar. Buldukları yerlere göre lokal, genel ve görevsel symptome'ların ortaya çıkmasına yol açarlar.

Çalışmalarımızda bunların en çok köpeklerde Otitis externa purulenta'larla parmak arası irinli fistül'lerine, sığırlarda göz hastalıklarıyla Anuri gibi bozukluklara, At'larda gingivitis, pulpitis ve diş caries'leriyle çene altı apse ve fistül'lerine, kedilerde Alveolar periositis diş caries'i ve kerato-conjunctivitis purulenta ve çeşitli komplikasyonlara neden olduklarına tanık olduk. Gerçekten 1948-1968 yılları arasında Fakültemiz Şirurji Kliniklerine getirilen hastalar arasında yaptığımız bir istatistiğe göre 922 baş büyük ve küçük evcil hayvandan 815 adedini köpekler, 49'unu kediler, 28'ini tek tırnaklılar 37 adedini de çift tırnaklılar meydana getirmiştir. Görüleceği üzere gene çok tromatik bozukluklar % 86,36 oranında köpeklerde, % 5,28 kedilerde, daha az olarak da % 3 at, % 2,7 sığır, % 0,1 oranında da koyun ve keçilerde rastlanıldığı ortaya çıkmaktadır. Gözlemlerimiz arasında dikkati çeken köpeklerin fazlaca Otitis ext. purulenta olayları, istatistiklerimizde de bunu doğrular nitelikte görülmektedir. Buna göre 20 sene de gelen 922 vakanın 604'ü (%74) köpeklerdeki Otitis externa, 168'i (%20,4) Parmak arası apse ve fistül'leri, 17'si (% 2,8) penis ve preputium apse ve fistül'ü, 9 adedi (% 1,14) Kerato-conjunctivitis, 10'u da (% 1,21) değişik organ ve dokulardaki şekillenen Apselerdir. Kedilerde gene tüm vak'a sayısının 11'ini (% 22) Otitis externa'lar, 28'ini (% 57) apse ve Diş caries'leri, 10'unu (% 20) Kerato-conjunctivitis'ler meydana getirmiştir. At'larda tüm 28 vak'anın 1'i (% 0,1) kerato-conjunc., 27'si de (% 2,9) Apsel, pulpitis ve caries'dir. Sığırlarda toplam 25 olayın 11'i (% 44) apse, 14'ü (% 56) Kerato-conjunctivitis'dir. Son olarak da Koyun ve keçilerde toplam sayının % 1'ini değişik organ ve dokulardaki Fistül ve apse olayları izlemiştir.

Yabancı cisimlerin evcil hayvanlarda yarattıkları ciddi sorunlar, Şirurji yönünden eskiden beri bilinen gerçeklerdir. Literatürlere geçmiş pek az olay yanında, özellikle bunları türleri hakkında kesin bir bilgi pek az hemen hemen yok gibidir. Gerçek olan literatür'lerde çoğunlukla bu bitki başakçıklarından, H. murinum ve H. bulbosumun şekillendirdikleri hastalık ve komplikasyonlardan bahsedilmektedir. Bir bakıma genede bu türlerin yarattıkları tromatik lezyonlara biz çok rastlamışsakta bu son ikisi dışında, daha en az 7 nevin, benzeri

bozukluklar yaptıklarına tanık olduk. Bu konularda belli başlı bir araştırma yoktur daha ziyade literatürlere bir rastlantı olarak geçmiş olaylarla karşılaşılması mümkün olmaktadır. Çoğu kez umulmadık bir anda, bir hastalığın nedeni olarak ortaya çıkan bu başakçıklar, orijinalitesini, yaptıkları komplikasyonlarla daha ilginç hale sokarlar.

Bitki başakçıklarından ileri gelen bozukluklarda, özellikle köpeklerin dış kulak yangılarında, parmak arası apse ve fistül'lerinde, sığırlar ve kedilerin Kerato-conjunctivitis'lerinde, Atların massater apselerinde, akıntıları kesilmemekte inad eden fistül'lerinde, Veteriner Klinikyenlerin bir anda hastalığın nedenini bulma bakımından, bu yabancı cisimlerin araştırılmaları çoğu kez olumlu sonuçlar doğurmakta ve isabetli olmaktadır.

Araştırmalarımızda önemli komplikasyonlar yapan gözlemlerimiz olmuşsa da ölüm olaylarına rastlanmamıştır. Hayatı tehdit eden Gangren ve Septicaemie gibi sonuçlara yol açan vak'alarda zamanında yapılan organ Aputation'ları ve yüksek dozlardaki Antibiyotik uygulamalarından daima iyi sonuçlar aldık. Olayların çoğunda tek başakçık yerine iki, üç ve beş spikuladan ileri gelme bozukluklara rasladık. Yeni meydana gelmiş olaylarda uzun bir tedaviye ihtiyaç göstermeden iyileşen gözlemlerimiz olmuştur. Bazen gecikmelerle ilgili olarak, uzun bir tedaviye lüzum gösteren olaylar da çalışmalarımızda yer almıştır.

Çalışmamızda değişik tromatik bozukluklara neden olan bu sivri yabancı cisimlerin türleri, mevsimlere göre dağılımlarını, teşhis şekillerini ve tedavi yöntemlerini ortaya koymaya çalışmamız, az çok bir yenilik sayılabilir kanısındayız.

Literatür

- 1- **Antepliöglu, H.** (1963). *Ankara bölgesinde evcil hayvanlarda görülen Kerato-conjunctivitis'ler ve bunlardan bilhassa Sığırların "Ophthalmia Epicoptica'sı" üzerinde araştırmalar.* Ankara Üniv. Vet. Fak. 155. 30-40.
- 2- **Baumann, R., Rudolf, J.** (1950). *Mäusegerste (H. murinum) als wahrscheinliche Ursache verblutungstodes eines Pferdes aus arteria maxillaris externa.* Wiener Tierärztl. Mschrift. 37, 737.
- 3- **Dimic, J. M.** (1967). *Beitrag zu der Frage der Reactionen des Hundeauges auf experimentell eingetragene Fremdkörper in die vordere Augenkammer.* Kleintierpraxis. 12, 213-217.

- 4- **Eggert, O. K.** (1959). *Das entfernen von Spelzen aus den Augen von Rindern u. Pferden.* Tierärztl. Umschau, 14, 382.
- 5- **Finci, A.** (1964). *Evcil hayvanlarda Dış kulağın Şirurjikal Hastalıkları üzerinde Mukayeseli Araştırmalar.* Ankara Üniv. Vet. Fak. 149, 101.
- 6- **Herschel** (1951). *Die Entfernung auf der Hornhaut fest haftender Getreidespelzen.* Praktische Tierarzt. 2, 9.
- 7- **Öktem, B.** (1954). *Dişi bir köpekte bütün bir pisi-pisi otu (H. bulbosum) başağından ileri gelme gayri tam göğüs fistülü ve Myositis olayı.* Ankara, Y. Z. E. Dergisi. 3, 500-504.
- 8- **Öktem, B.** (1945). *Pisi-pisi otunun husule getirdiği travmasel bozukluk ve hastalıklar.* Türk Vet. Cemiyeti Dergisi, 3, 44-57.
- 9- **Salerno, G.** (1949). *Pulpitis necrotica durch eine Äre von H. murinum, die in die pulpahöle des ersten linken unteren premolaren eines Pferdes eingedrungen war.* La Clin. Vet. 72, 302.
- 10- **Samsar, E.** (1968). *Ankara bölgesi Evcil Hayvanlarında Görülen Dış bozukluk ve Hastalıkları üzerinde mukayeseli araştırmalar.* Ankara Üniv. Vet. Fak. 238, 63.

Şekil: 1 Köpek kulağından çıkartılan Aegilops ovata L. (Aegilops ovata L. qui extrait dans l'oreille d'un chien.)

Şekil: 2/a Köpek kulağından çıkartılan Bromus rigidus Roth. (Bromus rigidus Roth qui extrait dans l'oreille d'un chien.)

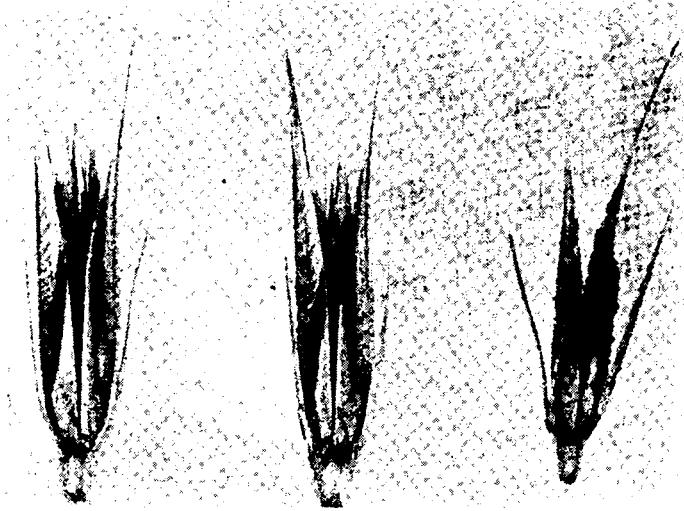
Şekil: 2/b Bir av köpeğinde *Bromus rigidus* Roth'dan ileri gelen Otitis ext. purulenta
(L'otite externe purulent due *B. rigidus* Roth chez un chien chasse.)

Şekil 3. Gene Köpek kulağından çıkarılan *Hordeum murinum* L.
(*Hordeum murinum* qui extrait dans l'oreille d'un chien.)

Şekil: 4 Hordeum bulbosum. Bir kedide subtemporal Apseye neden olmuştur
(Hordeum Bulbosum, qui resulte une abcés temporale chez un chat.)

Şekil: 5 Bir köpeğin dış kulak yolundan alınan Yabani çavdar başağı. Aslı ve Kullaktan çıkarılanı görülmektedir.
(Secale montanum Guss)

Secale montanum qui extrait dans le conduit auditif. On voit dans la figure l'origine et celle de notre cas.

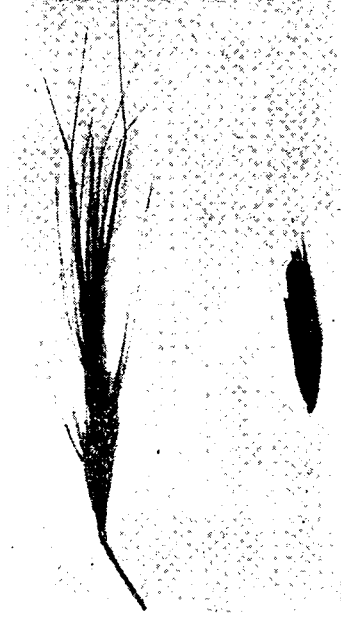

Şekil: 6 Hordeum Sp. başakçıkları (Les epis de Hordeum Sp.)

Şekil: 7 Bir atın çene altı Fistülünden alınan Yumruğu arpa başakları (Hordeum nodosum)

Hordeum nodosum qui rencontré dans une fistule submandibulaire chez un cheval.

Şekil: 8 Köpek kulağından sapıanan *Aegilops triuncialis* aslı ve Kulaktan çıkarılanı.
Aegilops triuncialis qui on a trouvé dans l'oreille d'un chien.

Şekil: 9/a Bir kedide Kerato-conjunctivitis purulenta ve Ulcus cornea'ya
neden olan *H. pusillum* Nutt.
H. pusillum Nutt qui provoqué une Kerato-conjunctivite purulente et Ulcus cornea
chez un chat.

Şekil: 9/b Aynı kedide başakçık ve Keratoconjunctiv ve Ulcus cornea
On voit ci-dessus, chez le même chat le cas de keratoconjunctivite et ulcus
cornea.

Şekil: 9/c Aynı kedinin tedaviden sonraki durumu.
On voit le même cas après le traitement.